

Transparentnost a výkaznictví v českých nadacích

Jakub Stránský

Katedra manažerského účetnictví
Fakulta financí a účetnictví
VŠE v Praze

Původní výzkum ve spolupráci VŠE v Praze
a Informačního střediska Mikuláš, o.p.s.

1. Popis stavu, definice pojmů

Český nadační sektor provázejí od roku 1989 otazníky spojené s jeho transparentností. Lze to dokumentovat na příkladu několika kauz (Nadace podporující talentované studenty Mirka Topolánka, charita bývalé manželky Jiřího Paroubka), které jsou spojeny se jmény pochybných podnikatelů či exponovaných politiků – jimi řízené či obdarované nadace jsou zřejmě ideálním terčem pro obvinění všeho druhu. Jednotlivé kauzy obvykle vyznívají do ztracena; po několika týdnech mediální pozornosti se o kauzu veřejnost přestane zajímat. Nadační sektor v současnosti bohužel nedisponuje zřetelnou autoritou, která by dokázala problém transparentnosti veřejnosti vysvětlit, ani samosprávné (profesní) mechanismy, které by transparentnost nadací zlepšovaly. V tomto článku ukážeme, že chybějící mechanismy dosud nezajistil ani stát.

1.1. Nadační sektor

Pojem nadační sektor definujeme v souladu s legislativou ČR. Z pohledu státu jsou a budou nadace a nadační fondy soukromými subjekty, na státu nezávislými entitami, což vyplývá ze současné podoby zákona o nadacích i z připravovaného občanského zákoníku. Jejich posláním je financování a kontrola projektů, které jsou v souladu s jejich statutem. Obvykle se jedná o humanitární, veřejně prospěšné projekty, jakkoli není vyloučeno financování ani jiných projektů.

Nadační sektor se v současné době skládá z nadací a nadačních fondů, které se řídí stejnými zákonnými úpravami a jediným podstatným rozdílem mezi nimi je životnost subjektu. Zatímco nadace se zakládají na dobu nijak neomezenou, nadační fond zaniká naplněním účelu své existence, který je určen zakládací listinou.

1.2. Mechanismy transparentnosti v nadačním sektoru

Transparentní jednání organizace je takové, kdy organizace informuje veřejnost (tedy v principu kohokoli) o vlastní činnosti – tedy o její podstatě, průběhu, výsledcích a využití zdrojů. Výsledkem transparentního jednání jsou vztahy organizace a jejího okolí založené na důvěře. Schopnosti a možnosti okolí zpracovat a vyhodnotit informace o jednání organizace jsou omezené, situace je informačně asymetrická – proto považujeme za transparentní jen organizace, které uvedené informace samy zveřejňují, aby je měli uživatelé v okamžiku potřeby k dispozici.

Transparentnost organizací je vzhledem k zadání poměrně široká úloha, proto ji operacionalizujeme (z praktických důvodů zjednodušujeme) na následující prvky: zveřejňování, stanovy, grantová pravidla, účetní závěrka.

Zveřejnění se týká všech ostatních prvků transparentnosti tak, že organizace zvolí jeden, co možná nejdostupnější způsob zveřejnění nejdůležitějších dokumentů. Zákon ukládá nadacím zasílat je v elektronické podobě příslušnému rejstříkovému soudu, který zprávy zveřejňuje na webu Ministerstva spravedlnosti (www.justice.cz). Z pohledu uživatele považujeme za ekvivalentní zveřejnění zprávy na vlastní webové stránce organizace.

Stanovami rozumíme jeden či několik dokumentů, které tvoří úplnou sadu listin potřebných ke správě společnosti. Jsou jimi zakládací listina (či závět') a/nebo stanovy.

Důležitým prvkem transparentnosti nadačních subjektů jsou grantová pravidla, která popisují, kdo a s jakým projektem se může stát příjemcem nadačních příspěvků, jak probíhá výběr mezi kandidáty a jaká je kontrola využití prostředků svěřených nadací žadateli. Grantová pravidla jsou stěžejním řídicím dokumentem, jde vlastně o provozní řád nadačního subjektu, podle kterého lze vyhodnotit, zda organizace provádí svou činnost v souladu se svým posláním, bez korupce a za podmínek rovných příležitostí.

Účetní závěrka ukazuje, jaká byla spotřeba zdrojů na provoz nadačního subjektu, tedy na realizaci jeho poslání, odkud byly získány prostředky k rozdělení žadatelům o příspěvky a jak toto rozdělování probíhalo. Je základem pro hodnocení finančních parametrů organizace a je nezbytnou součástí hodnocení jakékoli činnosti.

Výše uvedené prvky jsou relevantním a podstatným základem pro ověření činnosti organizace, jejich naplnění proto lze pojmenovat transparentním jednáním. Jeho předpokladem samozřejmě zůstává i to, že uvedené prvky logicky neobsahují provinění proti dobrým mravům či přímo korupční jednání. Všechny zmíněné prvky jsou obvykle každoročně zakomponovány do výroční zprávy, která podává souhrnný obraz o uplynulém období činnosti nadačního subjektu. Souvislosti všech součástí takové zprávy jsou poměrně široké, a proto je obsahuje kvalitní výroční zpráva všechny. Což neznamená, že jsou všechny součástí jednoho dokumentu, ale že jsou dostupné rovnocenně – v čase i v úsilí potřebném na jejich získání.

2. Výzkum transparentnosti nadací v roce 2007

Od července do prosince roku 2007 jsme realizovali výzkum výročních zpráv nadací registrovaných u Ministerstva spravedlnosti ČR. Data pořídilo Informační středisko Mikuláš, o. p. s. v rámci projektu Transparentnost na základě vlastní metodiky s podporou Katedry manažerského účetnictví VŠE v Praze. Jedná se o původní výzkum primárních dat.

Nadace považujeme za reprezentativní část nadačního sektoru v ČR. Mají stejné povinnosti a z pohledu výzkumu jsou nejčistší podobou banky neziskového sektoru – od dárců či z nadačního jmění získávají finanční prostředky, které předávají dál v podobě nadačních příspěvků na konkrétní projekty za neustálého dohledu nad realizací těchto projektů.

Výzkum výročních zpráv probíhal ve třech fázích:

1. Zpracovali jsme pracovní metodiku pro analýzu obsahu výroční zprávy
2. Obsah každé výroční zprávy jsme oznámkovali do přehledové tabulky na základě pracovní metodiky
3. Analyzovali jsme souhrnné výsledky z přehledové tabulky

2.1. Metodika analýzy obsahu výroční zprávy

Z pohledu transparentnosti je nejdůležitějším dokumentem výroční zpráva (VZ). VZ má předepsaný obsah, který vyplývá z několika platných zákonů ČR (zákon o účetnictví nevýdělečných organizací, nadační zákon, vyhlášky vlády). Tento stav se může zdát mnoha organizacím nepřehledný, a proto vydalo Fórum dárců ČR metodickou příručku, která v jedné publikaci shrnuje zákonné nároky na výroční zprávu s praktickými doporučeními. Náš výzkum sledoval, jak se nadačním subjektům daří naplnit zákonné požadavky kladené na výroční zprávu v kontextu transparentnosti organizace jako celku.

Zákonné požadavky jsme vypsali do seznamu, který jsme upravili podle subjektivní důležitosti jednotlivých požadavků z pohledu transparentnosti. Menší důraz byl kladen na procedurální aspekty (do kolika dní má být zveřejněna výroční zpráva), které může účinně vymáhat státní správa. Zákonné požadavky jsme přeformulovali na laicky srozumitelná kritéria, která lze jednoduše vyhodnotit v tabulce.

Následující tabulky ukazují vždy ve stejné struktuře způsob, jakým byly zákonné požadavky transformovány do vyhodnotitelných údajů. Každý požadavek byl označen číselným identifikátorem a krátkým popiskem. Pro přehlednost uvádíme, který zákon a jaký odstavec zákona naplnění tohoto požadavku ukládá. Dále je uvedeno, na základě kterých dat lze vyhodnotit naplnění požadavku a jakým způsobem. V posledním sloupci je zpřesněno, co konkrétně toto vyhodnocení sděluje uživateli dané informace.

Pro přehlednost uvádím ještě příklad – požadavek 11 z následující tabulky. Z řádku 11 je patrné, že nadační zákon v paragrafu 5 odstavci 1 ukládá nadačnímu subjektu, aby zveřejnil svůj statut ve Sbírce listin. Za splněnou povinnost považujeme fakt, že ve Sbírce listin na serveru Justice.cz najdeme záznam o tom, že statut byl vložen. V případě splnění povinnosti jsme zaznamenali A, v případě nesplnění jsme zaznamenali N.

Zákon neukládá, že by musely být vedle sebe zveřejněny dokumenty pocházející z více období, nicméně z hlediska transparentnosti je kontinuita důležitá, a tak jsme u nadací sledovali poslední 3 období (tedy VZ za roky 2004, 2005 a 2006).

	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
11	Statut nadace je uložen ve sbírce listin (SL)	Nadační zákon	§5 / 1	Justice.cz ¹	A / N	Byl vložen
12	Výroční zpráva za rok 2004 je ve SL	Nadační zákon	§5 / 1	Justice.cz	A / N	Byla vložena
13	Výroční zpráva za rok 2005 je ve SL	Nadační zákon	§5 / 1	Justice.cz	A / N	Byla vložena
14	Výroční zpráva za rok 2006 je v PDF ve SL	Vyhláška vlády	č.562/2006	Justice.cz	A / N	Byla vložena v PDF
15	Účetní závěrka - příloha výroční zprávy – je ve SL	Nadační zákon	§25 / 2f	Justice.cz	A / N	Byla vložena
16	Účetní závěrka - příloha výroční zprávy – je ve SL	Nadační zákon	§25 / 2f	Justice.cz	A / N	Byla vložena
17	Účetní závěrka - příloha výroční zprávy – je ve SL	Nadační zákon	§25 / 2f	Justice.cz	A / N	Byla vložena

Tab. 1 Zákoné požadavky transparentnosti nadačních subjektů – oblast SL

Následující tabulka uvádí přehled požadavků v oblasti rejstříkových informací:

	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
21	Název organizace obsahuje klíčové slovo „nadace“	Nadační zákon	§1 / 3	Justice.cz	A / N	Název obsahuje slovo „nadace“
22	V rejstříku jsou členové správní rady (trojice)	Nadační zákon	§5 / 4	Justice.cz	A / N	Jména členů správní rady, je jich 3n
23	V rejstříku je dozorčí rada nebo revizor	Nadační zákon	§5 / 4	Justice.cz	A / N	Jména členů dozorčí rady, pokud NJ<5M stačí revizor
24	V orgánech není duplicita ve jménech	Nadační zákon	§19 / 1	Justice.cz	A / N	Žádné jméno není dvakrát

Tab. 2 Zákoné požadavky transparentnosti nadačních subjektů – oblast rejstřík

Následující tabulka shrnuje požadavky na vykazování akcí v souvislosti se statutem.

	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
31	Orgány a způsob jednání orgánů	Nadační zákon	§4 / 1	Statut nebo VZ	A / N	Orgány a způsob jednání orgánů, kompetence
32	Grantová pravidla	Nadační zákon	§4 / 1	Statut nebo VZ	A / N	Grantovací pravidla pro žadatele o granty
34	Cílová skupina	Nadační zákon	§4 / 1	Statut nebo VZ	A / N	Cílová skupina žadatelů, kdo může být žadatelem o grant
35	Statut schvaluje správní rada	Nadační zákon	§10 / 2a	Justice.cz	A / N	Statut schválila správní rada

¹ Neověřovali jsme aktuálnost dokumentu

Tab. 3 Zákonné požadavky transparentnosti nadačních subjektů – oblast statut

Následující tabulka uvádí přehled požadavků v největší oblasti, tedy vlastní obsah výroční zprávy (VZ). Pro větší přehlednost jsme obsah VZ rozdělili do několika podoblastí. Činnost referuje o záměrech nadačního subjektu v daném období a jejich naplnění. Dále uvádí podrobně nadační příspěvky, tedy peníze, které nadační subjekt poskytl na konkrétní projekty dalším organizacím. Podoblasti dary a nadační jmění ukazují, jaké jsou zdroje peněz nadačních subjektů. Podoblast hospodaření vypovídá zejména o struktuře nákladů, podoblast účetnictví pak o celkové finanční pozici a výkonnosti subjektu. Samostatná podoblast NIF je určena zvláštní normou, aby mohl stát lépe kontrolovat využití prostředků, které rozdělil mezi nadační subjekty z prostředků privatizace.

Ověřování naplnění požadavků na obsah VZ je metodicky obtížná záležitost, protože se může jevit do jisté míry subjektivně. Zde hraje naše pracovní metodika nezastupitelnou roli jako interpretace, která je nastavena spíše obsažněji, aby bylo možné požadavky na VZ srozumitelně vyložit a kontrolovat. V některých případech jsme přece jen museli zařadit výsledek s výhradou (kód V), který vyjadřuje, že VZ s uvedenou výhradou naplnila požadavek.

	Podoblast	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
51	Činnost	Poslání nadace – statut	Zákon o účetnictví	§21 / 1	VZ	A / N	Je ve výroční zprávě uvedeno, jaké je poslání nadace?
52	Činnost	Strategie daného roku	Zákon o účetnictví		VZ	A / N	Je popsána strategie, jak chtěla nadace naplňovat poslání v hodnocené roce?
53	Činnost	Popis činnosti organizace	Zákon o účetnictví		VZ	A / V / N	Je popsána činnost organizace v hodnoceném období a jsou klíčové činnosti ilustrovány čísly? (Když chybí provázání čísla, tak V.)
54	Činnost	Hospodářské postavení	Zákon o účetnictví	§21 / 1	VZ	A / N	Uvést celková čísla (suma aktiv, nadační jmění, suma darů, suma příspěvků)
55	Činnost	Vývoj v hospodářském postavení	Zákon o účetnictví			A / V / N	Je hospodářské postavení vyhodnocováno, je vidět vývoj 3 roky nazpět? (Když jen 2 roky, tak V.)
56	Činnost	Výkonnost	Zákon o účetnictví	§21 / 1	VZ	A / V / N	Má nadace stanovena vlastní kritéria výkonnosti? Např. výnosy, dary, příspěvky, správní náklady. (Když nejsou explicitně jmenovány, tak V.)
57	Činnost	Vývoj výkonnosti	Zákon o účetnictví	§21 / 1	VZ	A / V / N	Jsou tato kritéria výkonnosti vyhodnocována, je vidět vývoj 3 roky nazpět? (Když jen 2 roky, tak V.)
58	Činnost	Výzkumy, hledání a analýzy problémů	Zákon o účetnictví	§21 / 2c	VZ	A / N	Popsat politiku výzkumu a skutečnost pro oblast, na kterou se nadace orientuje
59	Činnost	Ochrana životního prostředí – uvnitř	Zákon o účetnictví	§21 / 2d	VZ	A / N	Popsat politiku/dopad nadace jako organizace na ŽP
60	Činnost	Ochrana životního prostředí – projekty			VZ	A / N	Dopad konkrétních projektů zaměřených na ŽP, pokud jsou

	Podoblast	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
61	Činnost	Pracovně-právní vztahy			VZ	A / N	Politika/dopad v oblasti zaměstnanců (typy úvazků, dobrovolnictví, péče o zaměstnance, společenská odpovědnost nadace)
62	Činnost	Existence organizační složky v zahraničí	Zákon o účetnictví	§21 / 2e	VZ	A / N	Je uvedeno, zda existuje
63	Nadační příspěvky	Seznam všech nadačních příspěvků >10000Kč	Nadační zákon	§25 / 2d	VZ	A / N	Uveden seznam
64	Nadační příspěvky	Zhodnocení využití nadačních příspěvků v seznamu	Nadační zákon	§25	VZ	A / N	Seznam je strukturován podle segmentů, popsány segmenty, uvedena politika vůči segmentům
65	Dary	Seznam všech darů nadaci >10000Kč	Nadační zákon	§25 / 2b	VZ	A / N	Uveden seznam
66	Dary	Zhodnocení všech darů	Nadační zákon	§25	VZ	A / N	Seznam je strukturován podle segmentů, popsány segmenty, uvedena politika vůči segmentům
67	Nadační jmění	NJ nesmí klesnout pod 500k	Nadační zákon	§3 / 4	ÚZ nebo VZ	A / N	Nadační jmění musí být > 500 000 Kč
68	Nadační jmění	NJ musí mít formu slibující trvalý výnos bez zástav	Nadační zákon	§3/5 // §23/3	ÚZ nebo VZ	A / N	Uvést, do jakých aktiv bylo NJ vloženo
69	Nadační jmění	>5M	Nadační zákon	§17 / 2	Justice .cz	A / N	Musí být ustavena dozorčí rada
70	Nadační jmění	Pravidlo 20/20 investic do akcií	Nadační zákon	§23/7	ÚZ nebo VZ	X	Nelze vyhodnotit, když nevíme, jak velký je kapitál firem
71	Hospodaření	Správní náklady odděleně	Nadační zákon	§21 / 2	ÚZ nebo VZ	A / V / N	Uvést, jak byly vysoké správní náklady
72	Hospodaření	Musí být stanoveno pravidlo podle a) b) c)	Nadační zákon	§22 / 1	Statut nebo VZ	A / N	Uvést, které nákladové pravidlo bylo stanoveno
73	Hospodaření	Nákladové pravidlo musí být zhodnoceno	Nadační zákon	§25 / 2e	VZ	A / N	Uvést, zda bylo dodrženo/překročeno + komentář
74	Hospodaření	Je uvedeno nákladové procento stanovené i dosažené			VZ	A / N	Uvést procento stanovené statutem a procento skutečně dosažené za poslední rok
75	Účetnictví	Vést účetnictví podle zákona o	Nadační zákon	§24 / 1	ÚZ nebo	A / N	Vést buď podvojně nebo daňovou evidenci, pokud splňují podmínku

	Podoblast	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
		účetnictví pro NO			VZ		pro odklad
76	Účetnictví	Auditor ověřuje účetní závěrku	Nadační zákon	§24 / 2	VZ	A / N	Nějaký důkaz, že audit proběhl
77	Účetnictví	Výrok auditora a podstatné informace ze zprávy	Nadační zákon	§25 / 2f	VZ	A / N	Citace výroku auditora
78	Účetnictví	Zhodnocení základních údajů z účetní závěrky	Nadační zákon	§25 / 2f	VZ	A / N	V textu hodnotící období mají být podstatná čísla ze závěrky
79	NIF	Výše příspěvku NIF vloženého do nadačního jmění	Speciální vyhláška		VZ	A / N	Pokud přišly peníze NIF, uvést, zda do NJ nebo na co jiného
80	NIF	Výše výnosu určeného k rozdělení podle algoritmu	Speciální vyhláška		VZ	A / N	Pokud měly v NJ peníze z NIF, uvést výnos posledního roku (a způsob jeho výpočtu, pokud ho nelze snadno doložit samostatným výpisem
81	NIF	Loňský výnos, příspěvky a využití příspěvků NIF	Speciální vyhláška		VZ	A / N	Pokud byl loni výnos z NJ z NIF, uvést využití
82	NIF	Samostatný výrok auditora ke správě NIF	Speciální vyhláška		VZ	A / N	Nějaký důkaz, že audit proběhl

Tab. 4 Zákonné požadavky transparentnosti nadačních subjektů – oblast obsah VZ

Požadavky kladené na účetní výkazy organizace shrnuje následující tabulka:

	Požadavek	Povinnost ukládá	Určení	Ověření	Typ	Co je požadováno
91	Rozvaha v plném rozsahu	Zákon o účetnictví	§18 / 3	ÚZ nebo VZ	A / N	Výkaz je úplný včetně nulových řádků nebo zkrácený na ne méně 15 řádků
92	Podle vzorové struktury výsledovky	Zákon o účetnictví	§18 / 1b	ÚZ nebo VZ	A / N	Výkaz je úplný včetně nulových řádků nebo zkrácený na ne méně 15 řádků, je uveden způsob účtování darů (rozvahově, výsledkově)
93	ÚZ schvaluje správní rada	Zákon o účetnictví	§18 / 2	ÚZ nebo VZ	A / N	Závěrka byla schválena správní radou

Tab. 1 Zákonné požadavky transparentnosti nadačních subjektů – oblast ÚZ

3. Sběr dat

Předmětem výzkumu byly výroční zprávy nadací registrovaných u rejstříkových soudů v České republice k datu 28. března 2008. Rozhodný den byl stanoven tak, aby ponechával nadacím i rejstříkovým soudům velký prostor pro případné zpoždění ve zveřejnění zpráv. Celková velikost vzorku tedy byla 164. Z pohledu relevance není zapotřebí testovat strukturu respondentů, jedná se

o vyčerpávající výzkum. V období výzkumu platila pro nadace povinnost odeslat výroční zprávu elektronicky rejstříkovému soudu ke zveřejnění. Nadace mohly dobrovolně zveřejnit výroční zprávu na webu nadace.

Výroční zprávy nadací byly získávány postupem, který akcentuje požadavek, aby výroční zpráva byla veřejně přístupná. U každé nadace jsme začali hledáním výroční zprávy na serveru Justice.cz, v případě neúspěchu jsme hledali web příslušné nadace a na něm zveřejněnou výroční zprávu. V případě dvojího neúspěchu jsme oslovili nadaci elektronickou poštou se žádostí o zaslání elektronické podoby výroční zprávy. Na nabídky k vyzvednutí tištěné výroční zprávy v sídle organizace jsme nereagovali. Celkem jsme získali 132 výročních zpráv v elektronické podobě.

Zvolenou metodu považujeme za adekvátní pro účely výzkumu veřejné dostupnosti a transparentnosti nadací s ohledem na dnes využívané pracovní návyky uživatelů informací. Zvolená metoda klasifikuje výroční zprávy takto:

- VZ byla do rozhodného dne zveřejněna rejstříkovým soudem elektronicky – zařazena
- VZ byla do rozhodného dne odeslána, ale nebyla zveřejněna rejstříkovým soudem – nezařazena
- VZ byla do rozhodného dne zveřejněna na webu nadace – zařazena
- VZ do rozhodného dne nebyla zveřejněna na webu nadace – nezařazena

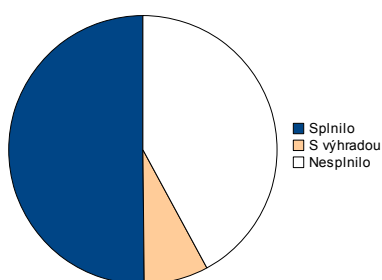
Sběr dat probíhal výlučně na Internetu. Databáze obsahuje seznam nadací, který byl za období výzkumu několikrát aktualizován podle platných dat z obchodních rejstříků na webu Justice.cz, dále skutečně dohledané dostupné výroční zprávy nadací a nakonec hodnocení obsahu těchto výročních zpráv.

4. Empirické poznatky o transparentnosti nadací

V rámci výzkumu bylo prověřeno, zda (jak) existujících 164 nadací dostalo celkem více než osmi tisícům zákonně zveřejňovaných položek, které vypovídají o transparentnosti nadací v roce 2007. Z následujícího grafu je patrné, že bez výhrad bylo zveřejněno pouze 50 % položek, s výhradami jen o něco málo více.

Splnilo	4030	50,15%
S výhradou	623	7,75%
Nesplnilo	3383	42,10%
Celkem	8036	100,00%

Tab. 5 Přehled plnění zákonných požadavků

Graf 1 Přehled plnění zákonných požadavků

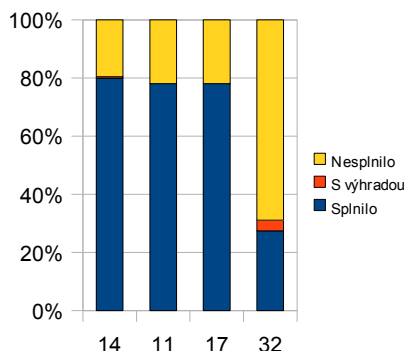
Již tento první údaj je nejdůležitějším sdělením o transparentnosti nadací. I v oblasti, kde má stát rozsáhlé možnosti kontroly, pravděpodobně rezignuje na účinné vymáhání takového jednání soukromých subjektů, které by bylo v souladu se zákonnou úpravou. Jinak si totiž nelze vysvětlit takto problematický výsledek u subjektů, jejichž povinnosti jsou z celého neziskového sektoru nejpřesněji definovány zákonem.

4.1. Základní pilíře transparentnosti nadací

Jak již bylo zmíněno v úvodní části, za základní pilíře transparentnosti nadací považujeme výroční zprávu (14), účetní závěrku (17), statut (11) a grantové mechanismy (32). Podívejme se, jak se nadacím v roce 2007 dařilo tyto prvky vykazovat.

Požadavek	14	11	17	32
Splnilo	0,8	0,78	0,78	0,27
S výhradou	0,01	0	0	0,04
Nesplnilo	0,2	0,22	0,22	0,69

Tab. 6 Míra zveřejňování základních pilířů transparentnosti nadací

Graf 2 Míra zveřejňování základních pilířů transparentnosti nadací

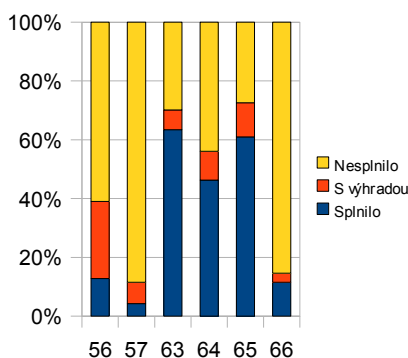
Z tabulky je zřejmé, že každá pátá nadace v ČR nezveřejnila buď statut, nebo výroční zprávu, nebo účetní závěrku za rok 2006. Téměř tři čtvrtiny nadací nedokáží srozumitelně komunikovat veřejnosti grantovací pravidla, což je stěžejní proces v činnosti nadace.

4.2. Transparentnost nakládání s peněžními prostředky

Druhou nejzajímavější kapitolou transparentnosti nadací je hospodaření nadací, zejména získávání darů a jejich přerozdělování. Do tohoto výběru zahrnujeme zhodnocení výkonnosti nadace (56 a 57), výkaz darů (65 a 66) a výkaz nadačních příspěvků (63 a 64).

	56	57	63	64	65	66
Splnilo	0,13	0,04	0,63	0,46	0,61	0,12
S výhradou	0,26	0,07	0,07	0,1	0,12	0,03
Nesplnilo	0,61	0,88	0,3	0,44	0,27	0,85

Tab. 7 Transparentnost nakládání s peněžními prostředky

Graf 3 Transparentnost nakládání s peněžními prostředky

Je poměrně zarážející, že nadace většinou nehodnotí vlastní výkonnost (i když jim to ukládá zákon). Poměrně často se najde nějaké slovní zhodnocení, ale málokterá nadace pracuje při hodnocení vlastní výkonnosti s měřitelnými údaji.

Lepší je situace v oblasti vykazování darů – ať už je to směrem do nadace nebo ven z nadace. Nicméně ani zde není situace uspokojivá, když se nejvyšší hodnoty naplnění zákonných požadavků pohybují na hladině kolem 60 % (ale někdy také hluboko pod touto hodnotou).

4.3. Podrobné výsledky v jednotlivých oblastech

Výsledky výzkumu jsou uvedeny podle výše uvedeného schématu – každá tabulka za každou oblast ukazuje procento nadací, které daný požadavek splnily, dále procento těch, které ho splnily s výhradou a nakonec těch, které daný požadavek nesplnily. Oblasti, ve kterých jsou prezentovány výsledky, odpovídají rozdělení požadavků v metodologii výzkumu v úvodní části této studie. Pro každou oblast uvádíme průměrné a mediánové veličiny. Obě hodnoty jsou uvedeny spíše pro potvrzení vypovídací schopnosti, ani v jedné oblasti se od sebe totiž výrazně nevzdálily.

Oblast Sbírky listin, do které nadace povinně ukládají zveřejňované dokumenty prostřednictvím rejstříkových soudů. V této oblasti sledujeme, zda jsou ve Sbírce založeny statuty nadací, výroční zprávy a účetní závěrky. Oblast je v rámci tohoto výzkumu nadprůměrná. Na druhou stranu ale výsledek, kdy v průměru čtvrtina zákonem vyžadovaných dokumentů chybí, svědčí spíše o problému transparentnosti nadací.

	11	12	13	14	15	16	17	Průměr	Medián
Splnilo	0,78	0,74	0,8	0,8	0,62	0,76	0,78	0,75	0,77
S výhradou	0	0,01	0,01	0,01	0,02	0	0	0,01	0,01
Nesplnilo	0,22	0,26	0,2	0,2	0,37	0,24	0,22	0,24	0,23

Tab. 8 Míra vykazování v oblasti listin

Oblast rejstříkových informací o nadacích vyjadřuje informační hodnotu záznamů o organizacích v rejstříku. Tato oblast vykazuje nejlepší výsledky pravděpodobně proto, že bez zápisu těchto informací do rejstříku nemůže nadace vůbec vzniknout. Jedná se o jedinou oblast, kde jsou naměřené hodnoty prakticky rovny jedné, neboli je zde systematicky dodržován zákon.

	21	22	23	24	Průměr	Medián
Splnilo	1	0,7	1	1	0,93	1
S výhradou	0	0,3	0	0	0,07	0
Nesplnilo	0	0	0	0	0	0

Tab. 9 Míra vykazování v oblasti rejstříkových informací

Oblast statutu testuje kompletnost informací uváděných ve statutu nadací, konkrétně orgány nadace a jejich role (31), grantová pravidla (32), okruh potenciálních příjemců nadačních příspěvků (34) a schválení statutu správní radou (35). Jak vidno, zveřejnění statutových informací je silně zanedbáno – dvě třetiny požadavků v této oblasti nejsou nadační praxí vůbec naplněny.

	31	32	34	35	Průměr	Medián
Splnilo	0,4	0,27	0,21	0,32	0,3	0,3
S výhradou	0	0,04	0,01	0,04	0,02	0,02
Nesplnilo	0,6	0,69	0,78	0,64	0,68	0,68

Tab. 10 Míra vykazování v oblasti nadačního statutu

Informace o činnosti nadace obsažené ve výroční zprávě jsou zásadní pro výběr nadace z

pohledu dárce. Zároveň poukazují na kvalitu správy nadace managementem, protože poskytují obraz, který má o organizaci její exekutiva. Až na výjimky (51 – posláni nadace, 53 – činnost organizace, 61 – pracovně-právní vztahy a 62 – existence organizační složky v zahraničí) nejsou požadavky v této oblasti téměř vůbec vykazovány (výjimky od průměru odstíní právě medián, který má hodnotu nižší než 20 %).

	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	Průměr	Medián
Splnilo	0,49	0,19	0,64	0,29	0,05	0,13	0,04	0	0,05	0,03	0,49	0,88	0,27	0,19
S výhradou	0,11	0,16	0,16	0,37	0,35	0,26	0,07	0,01	0,08	0,06	0,15	0,01	0,15	0,15
Nesplnilo	0,4	0,65	0,2	0,34	0,6	0,61	0,88	0,99	0,87	0,91	0,35	0,12	0,58	0,6

Tab. 11 Míra vykazování v oblasti hodnocení činnosti nadace

Oblast informací o finančních částkách, které nadace získává od dárců a které dále přerozděluje na konkrétní projekty příjemcům nadačních příspěvků, vykazuje průměrné výsledky. Jednotlivé hodnoty jsou ale hodně nevyvážené. Zatímco některé (67 – minimální výše nadačního jmění, 69 – ustavení dozorčí rady, 63 – seznam nadačních příspěvků) mají hodnoty až nadprůměrné, jiné prakticky nejsou vykazovány vůbec (66 – hodnotící výrok o přijatých darech, 80 – výše výnosu z NIF určeného k přerozdělení).

	63	64	65	66	67	68	69	79	80	81	82	Průměr	Medián
Splnilo	0,63	0,46	0,61	0,12	0,82	0,51	0,88	0,32	0,14	0,25	0,22	0,45	0,46
S výhradou	0,07	0,1	0,12	0,03	0,01	0,06	0	0,01	0,14	0,05	0	0,05	0,05
Nesplnilo	0,3	0,44	0,27	0,85	0,18	0,43	0,12	0,67	0,72	0,7	0,78	0,5	0,47

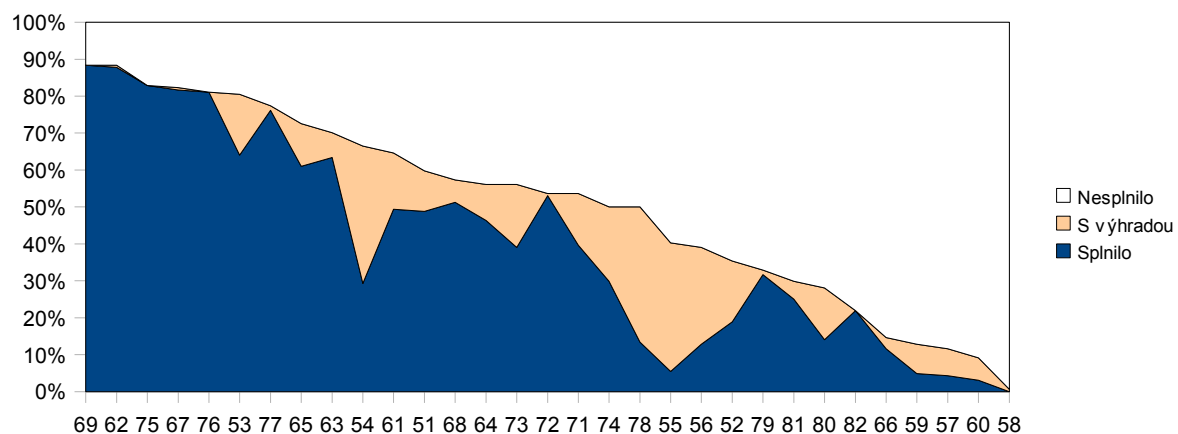
Tab. 12 Míra vykazování v oblasti finančního přerozdělování

Podobná je situace v oblasti vykazování podstatných rysů hospodaření nadace a účetnictví. Vedle výrazně vysoké míry vykazování (75 – vedení účetnictví podle zákona a 76 – ověření závěrky auditorem) je tu i hodnota hraničící s nevykazováním (78 – zhodnocení účetní závěrky).

	71	72	73	74	75	76	77	78	91	92	93	Průměr	Medián
Splnilo	0,4	0,53	0,39	0,3	0,83	0,81	0,76	0,13	0,74	0,77	0,48	0,77	0,53
S výhradou	0,14	0,01	0,17	0,2	0	0	0,01	0,37	0,04	0,06	0	0,13	0,04
Nesplnilo	0,46	0,46	0,44	0,5	0,17	0,19	0,23	0,5	0,21	0,16	0,52	0,48	0,44

Tab. 13 Míra vykazování v oblasti hospodaření nadace

Kvalita obsahu hypotetické průměrné výroční zprávy nadací je dobře vidět také na následujícím grafu. Ukazuje míru vykazování zákonných požadavků, které jsou seřazeny sestupně právě podle této míry. Na rovnoměrně klesající křivce je dobře patrné, že ve vykazování existují propastné rozdíly nejen mezi nadacemi, ale mezi druhy informací. Obecně odráží nadační sektor podobné nešvary jako podniková sféra v České republice – hodně se vykazují dobře uchopitelné údaje s nízkou informační hodnotou na úkor strategických, syntetických a hodnotících informací.

Graf 4 Míra vykazování podle obsahu výroční zprávy (požadavky 50 – 82)

5. Shrnutí

Výzkum provedl vyčerpávající šetření druhů informací zveřejňovaných ze zákona tuzemskými nadacemi. Z výsledků výzkumu je zřetelně vidět neuspokojivá míra transparentnosti českých nadací. Míra vykazování zákonných požadavků se ke stu procentům blíží opravdu jen zdaleka, přičemž v jednotlivých druzích informací panují propastné rozdíly. Některé důležité aspekty vlastního hospodaření nadace prakticky nezveřejňují, jde zejména o informace týkající se strategie, dlouhodobých záměrů a kvantifikovatelných výstupů činnosti nadací. Ačkoli se jedná o zákonné požadavky, nejenže nejsou naplňovány nadacemi, ale stát jejich plnění nedokáže ani vynutit.

6. Příloha A – Prameny

Publikace

- Andreas Ortmann, Katarina Svitkova, Adriana Krnacova: Certification As A Viable Quality Assurance Mechanism in Transition Economies: Evidence, Theory, and Open Questions. CERGE-EI. Praha, 2005.
- Centrum pro výzkum neziskového sektoru: Ekonomické výsledky nadačních subjektů v roce 2002. Brno, 2004.
- Centrum pro výzkum neziskového sektoru: Kvalita a dostupnost dat o neziskových organizacích v ČR. Brno, 2005.
- Centrum pro výzkum neziskového sektoru: Koncepce zveřejňování výročních zpráv neziskovými organizacemi. Brno, 2006.
- Fórum dárců ČR: Vzorová výroční zpráva, nejen pro nadace – příjemce prostředků z NIF. Datum neuvedeno.
- P. Kalousová: Analýza výročních zpráv nadací příjemců příspěvků z Nadačního investičního fondu údaje za rok 2005. Fórum dárců ČR. Praha, 2006.

Databáze

- Sbírka listin a rejstřík nadací. Dostupné on-line na www.justice.cz. Ministerstvo spravedlnosti.

Zákonné normy

- Zákon č. 227-1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech
- Zákon č. 563-1991 Sb., o účetnictví
- Tým prof. Karla Eliáše: Návrh občanského zákoníku. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, 2008. Dostupné on-line na <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=67778>, citováno 30. 6. 2008.
- Tým prof. Karla Eliáše: Důvodová zpráva (k návrhu občanského zákoníku). Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha, 2008. Dostupné on-line na <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=66428>, citováno 30. 6. 2008.

7. Příloha B – Seznam použitých zkratk

NIF – Nadační investiční fond

NJ – nadační jmění

PDF – Portable Document Format

SL – Sbírka listin (rejstříkového soudu)

ÚZ – účetní závěrka

VZ – výroční zpráva